

Άστική τάξη καί καπιταλισμός στήν Ελλάδα

του Νικ. Α. Γ. Λιναρδάτου

Ο Max Weber γράφει στο γνωστό δοκίμιό του «Η προτεσταντική Ηθική και τό πνεύμα του Καπιταλισμού»: «Μία ειδικώς άστική οικονομική ήθική αναπτύχθηκε... Ό άστός έπιχειρηματίας, όσο παρέμενε μέσα στα όρια του όρθου, όσο ή ήθική διαγωγή του ήταν άμεμπτη και ή χρήση έκ μέρους του του πλούτου δέν ήταν άπαράδεκτη, μπορούσε νά ακολουθήσει τά χρηματικά συμφέροντα, όπως θά έκανε αισθανόμενος ότι εκπληρώνει ένα καθήκον». Αρχισα μέ αυτήν τήν παρατήρηση γιά νά τονίσω έξ άρχής τή στενή σχέση μεταξύ άστικής τάξεως, καπιταλισμού και ήθικης. Θρησκευτικής στην άρχή. Μέ έπιταχυνόμενη τάση μειώσεως του θρησκευτικού της χαρακτήρα άργότερα.

Θά έπιχειρήσω τώρα μία σύντομη θεώρηση της σημερινής έλληνικής κοινωνίας. Έκ πρώτης όψεως θά τήν έχαρακτήριζε κάποιος ως άστική και τήν οικονομία της καπιταλιστική. Έννοιες άλληλοκαλυπτόμενες. Χωρίς νά είναι ούτε τό ένα, ούτε τό άλλο. Λέω, πριν από ό,τιδήποτε άλλο, πώς δέν είναι άστική. Άκριθώς διότι δέν συμπεριφέρονται μέ τους κανόνες, πού ρυθμίζουν τή λειτουργία μιας άστικής κοινωνίας, τά μέλη της. Σήμερα, δηλαδή, έχουμε μία κοινωνία, της οποίας τό μεγαλύτερο μέρος έχει τά έξωτερικά χαρακτηριστικά (οικονομική κατάσταση, επάγγελμα, ιδιοκτησία, μόρφωση, έννοια του έθνους-κράτους, εύρωπαϊσμός) άστικής τάξεως. Δέν έχουν όμως ήθος άστικό. Τούς λείπει ή άστική ήθική: οι άστικοί κανόνες διαγωγής.

Οι πολίτες, οι όποιοι μεταπολεμικά συρρεύσαμε κατά εκατομμύρια στά άστικά κέντρα της χώρας, ήταν έντελώς άπαράσκευοι γιά νά ζήσουν ως μέλη μιας άστικής κοινωνίας. Εύρέθηκαν, από τή μία μέρα στην άλλη, μέσα σέ ένα έντονα ανταγωνιστικό περιβάλλον. Αύτοί μαθημένοι στην ήρεμία της έπαρχιακής, της άγροτικής ζωής. (Αλλαγές πού στις δυτικές κοινωνίες έγιναν σέ διάστημα αιώνων, έδώ σ' έμάς έγιναν μέσα σέ δεκαετίες). Αισθάνθηκαν ότι είχαν νά άμυνθούν έναντιον του ανταγωνιστή: ό όποιος διεκδικούσε τόν ίδιον μέ αυτούς χώρο. Και γιά νά άμυνθούν έπιτυχώς έγιναν οι ίδιοι έπιθετικοί: άντικοινωνικοί. Ήταν οι πολλοί: και ή συμπεριφορά τους έγινε κανόνας. Όλα τά μέλη της κοινωνίας μας συμπεριφέρονται στις μεταξύ τους σχέσεις μέ άκραν έπιθετικότητα: άγνοώντας ακόμα και τις ρυθμίσεις, τις όποιες έπιβάλλει ή κοινοτική συμβίωση.

Τώρα γιά τήν καπιταλιστική, υποτίθεται, μορφή της οικονομίας μας. Όστόσο έλάχιστα έχει βασικά γνωρίσματα καπιταλισμού. Δέν μάς άρέσει ή έλεύθερη διακίνηση: ιδεών, αγαθών, εργασίας, υπηρεσιών. Άπέχθεια γιά τό κεφάλαιο. Καμμία έκτίμηση γιά τόν έπιχειρηματία. Γιά τόν κυνηγό της περιπέτειας, του ρίσκου, της τύχης. Όνειρο μία θέση στό Δημόσιο. Θέλουμε, άπαιτούμε τήν πανταχού παρουσία και επέμβαση του κράτους. Έχουμε τήν άξίωση νά μάς έξασφαλίζει τόν τρόπο διαβίωσης, πού έμεις έχουμε επιλέξει: και συνήθως συνιστάται σέ καλές άμοιβές: μέ έλάχιστη έκ μέρους μας προσπάθεια. Τό έξέφρασε παραστατικά ό μακαρίτης Μίμης Φωτόπουλος (και έμεινε): «Νά κάαααθεσαι...». Καθημερινώς διαδηλώνουμε γιά νά μήν αλλάξει τίποτε. Γιά τήν προάσπιση άντικοινωνικών προνομίων: τών περιθώτων κεκτημένων. (Αλήθεια, πώς έκτήθησαν;) Και αυτό λέγεται πρόοδος: ή στασιμότητα, ή άκίνησία.

Ό Έλληνας κεφαλαιοκράτης. Ό πλούσιος, ποιός ξέρει πώς. Περιέργο όν. Δείτε πώς συμπεριφέρονται έφημερίδες και τηλεοράσεις. Ίδιοκτήτες τους οι μεγάλοι ντόπιοι κεφαλαιοκράτες. Τά ΜΜΕ όργανα δικά τους. Και όμως ένεργούν σάν έχθροί του καπιταλιστικού συστήματος: της άστικής κοινωνίας. Άν τά άφεντικά τους είχαν άστική συνείδηση, θά έπρεπε νά ένεργούν γιά τήν προαγωγή και ανάπτυξη αυτών τών έννοιών και καταστάσεων. Νά λειτουργούν ως παιδαγωγοί υπέρ αυτών. Άντιθέτως. Τις ύπονομεύουν. Διαπεπλεγμένοι: γιά νά νέμονται τήν έξουσία: τό κράτος. Περιφρονούν τή δικαιοσύνη.

Στις άστικές κοινωνίες. Οι έπιτυχημένοι αναγνωρίζουν όσα όφείλουν στην κοινότητα: μέσα στην όποια αναδείχθηκαν: ή όποια τούς έδωσε εύκαιρίες νά εύημερήσουν. Ό Bill Gates, αυτοδημιούργητος, επί πολλά χρόνια ό πλουσιότερος άνθρωπος στον κόσμο και ό τρίτος σήμερα, εις αναγνώριση της όφειλής του προς τήν κοινότητα, συνιστά τό 2000 ίδρυμα (Bill and Melinda Gates Foundation): γιά φιλανθρωπικούς σκοπούς: τό προικοδοτεί μέ 25 δισεκατομμύρια δολλάρια. Ό Warren Buffett, ό πλουσιότερος άνθρωπος σήμερα, έδώρισε τό 2006 στό ίδρυμα Gates 30 δις δολλάρια. Στά παιδιά του, είπε, δίνει και θά κληροδοτήσει τόσα, ώστε νά πρέπει νά δουλεύουν γιά νά ζήσουν. Οι μεγάλοι Έλληνες εύεργέτες, όλοι σχεδόν έξησαν και έπλούτισαν στό έξωτερικό. Ένστερνίστηκαν άστικές άρχές. Σήμερα οι κεφαλαιοκράτες μας, οι ντόπιοι, κάνουν φιλανθρωπία μέ τά λεφτά τών άλλων: μέ ξένα κόλλυβα. Θόρυβος νά γίνεται. Κοσμικότητες και έπίδειξη.

Θά τελειώσω μέ δύο διαπιστώσεις. Πρώτα του μεγάλου φιλελεύθερου πολιτικού φιλοσόφου και οικονομολόγου (βραβείο Νομπέλ) Friedrich A. Hayek: «Όφείλουμε τήν έλευθερία μας σέ περιορισμούς της έλευθερίας». Από τό magnum opus του «Law, Legislation and Liberty» (1973). Τρίτομη συνολική μελέτη τών θεμελιωδών άρχών της πολιτικής τάξεως μιας έλεύθερης κοινωνίας. Άπάντηση σέ όσους παρουσιάζουν τήν έλεύθερη κοινωνία ως άνομη έπιβολή τών ισχυρών.

Ή δεύτερη: «Ποιός συνθήκες είναι αναγκαίες γιά νά καθοδηγήσουν τά άτομα σέ βασικές ένέργειες σύμφωνα μέ ένα κοινωνικό πρότυπο; Ή άπάντηση πού δίδεται σέ ένα μείζον έργο της φιλελεύθερης φιλοσοφίας από τόν John Rawls είναι: ή ύπαρξη δικαιοσύνης μέ τήν έννοια της fairness. Τά άτομα μπορεί κανείς νά προσδοκά ότι περιορίζουν τήν άσκηση της προσωπικής τους ισχύος προς τό συμφέρον της προστασίας του οικοδομήματος της κοινωνίας τους άν, και μόνον άν, πιστεύουν ότι ή κοινωνία ως σύνολο είναι δίκαιη». Του Άγγλου καθηγητή Fred Hirsch (1931-1978): από τό βιβλίο του «Social limits to growth» (1977). Ός άπάντηση σέ όσους ύποστηρίζουν πώς μία φιλελεύθερη κοινωνία είναι αναπόφευκτα άδικη.